

Законом України “Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)” від 18.01.2001 р., власники паїв, які отримали на них право згідно Указу Президента України від 10.11.1994р., яким було встановлено, що земельна частка (пай) може бути об’єктом купівлі-продажу, міни, дарування, спадкування. Тимчасово заборонено укладати угоди щодо відчуження земельних часток (паїв) шляхом купівлі-продажу, міни, дарування, застави земельних часток (паїв). Вони мають право передавати їх лише в спадок.

Статтею 15 “Перехідних положень” Земельного кодексу України також встановлено, що громадяни України - власники паїв не мають права до 01.01.2005 р. продавати або іншим способом відчужувати належні їм земельні ділянки та земельні частки (паї), крім міни, передачі їх у спадщину та при вилученні земель для суспільних потреб шляхом викупу.

Окремі вчені, зокрема доктор економічних наук, професор академік НАН України П.Гайдуцький вважає: “... коли йдеться про бажання селян продати земельні паї їх треба всіляко від цього відмовляти (до 2005р.). Але коли йдеться про бажання селян продати майнові паї, їх треба в цьому підтримувати і сприяти їм в організаційному та правовому відношенні. Наприклад, доцільно було б кожному підприємству мати на 5-10 років програму викупу власниками підприємств майнових паїв селян”.

Література

1. *Проблеми права власності та господарювання у сільському господарстві. Монографія / Колектив авторів. Під. ред. В.Семчика. – К., 2001.*
2. *Єрофеев Б.В. Земельне право. – К., 1998. – С.162-163, 173.*
3. *Земельний кодекс України // ВВР. – 1992 - № 25. – С.354.*
4. *Земельний кодекс України від 20.10.2001 р. // ОВУ. – 2001. – № 46. – Ст. 2038.*
5. *Про невідкладні заходи щодо вдосконалення реформування аграрного сектору економіки: Указ Президента України від 03.12.1999р. // ОВУ. – 1999. – №49.*
6. *Правові аспекти паювання земель. Аграрне законодавство України. Проблеми ефективності. – К., 1998. – С. 98-107.*
7. *Носік В., Коваленко Т. Щодо правової природи земельної частки (паю) // Право України. – 2000. – № 3. – С. 49.*
8. *Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю): Закон України від 18.01.2001р. // УК. – 23 січня 2001.*
9. *Гайдуцький П. Власність на селі // УК. – 2002. – № 59. – 28 червня.*

Бобрик В.Ф.,

ад’юнкт кафедри цивільного права

Національної академії внутрішніх справ

України, м. Київ

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ

Нроблема захисту персональних даних набула останнім часом великої актуальності у світі. Про це, зокрема, свідчить такий факт, що стурбовані багаточисельними позовами, що подаються скривдженими клієнтами чи правозахисними організаціями, великі американські компанії (такі як American Express, Citigroup, Prudential Insurance і AT&T та ін.) ще починаючи з середини 2001 року ввели у своєму штаті нову посаду - Chief Privacy Officer (головний

Право власності та інші речеві права

директор з питань приватності чи просто СРО). Більшість корпорацій у терміновому порядку змінили свої штатні розклади і найняли на роботу таких фахівців, надаючи їм широкі повноваження в області встановлення правил забезпечення захищеності персональних даних про клієнтів та іншої інформації про приватність клієнтів¹.

На Україні проблема захисту персональних даних ще не набула такої гостроти як на Заході, але стурбованість населення з її приводу зростає, про що свідчить поява в судовій практиці справ про неправомірне використання конфіденційної інформації про особу². Ця стурбованість обумовлюються, головним чином, недосконалістю діючого законодавства, яке повинно регулювати дані інформаційні відносини. Так, національне законодавство на відміну від законодавства багатьох західноєвропейських країн не має спеціального закону про захист персональних даних.

Але не можна стверджувати, що українське законодавство не містить норм, які б регулювали інформаційні відносини з персональними даними. Деякі положення з цього приводу містяться в Конституції, КК, ЦК, КПК, ЦПК, КЗпП, законах “Про інформацію”, “Про захист інформації в автоматизованих системах”, “Про адвокатуру”, “Про нотаріат”, “Про міліцію” та інших актах, яких усього налічується близько двох десятків. Але дані норми не створюють цілісної системи, не закладають єдиної правової бази для комплексного регулювання інформаційних відносин з інформацією про особу.

В цій роботі ми б хотіли зупинитися на одному з цивілістичних аспектів проблеми захисту персональних даних, а саме на проблемі правового регулювання відносин власності на персональні дані.

Традиційна цивілістична наука визнавала право власності суто речовим правом абсолютного характеру³. Останнім часом це положення дещо розширилося і на сьогоднішній день відповідно до Закону України “Про власність” об’єктами права власності можуть бути і деякі нематеріальні блага, а саме результати інтелектуальної праці (твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг, результати науково-дослідних робіт та інше). Але ж персональні дані не є результатом творчості, інтелектуальної праці, тому згідно з даним Законом персональні дані не можна розглядати в якості об’єкта права власності.

Разом із тим, за ст. ст. 18, 23 Закону України “Про інформацію” одним із видів інформації є інформація про особу (персональні дані), якою є сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу, основними з яких є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров’я, а також адреса, дата і місце народження. Таким чином, оскільки персональні дані є одним із видів інформації, на них розповсюджується положення ст. 38 цього ж Закону, за якою право власності на інформацію – це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження інформацією. Отже, відповідно до Закону “Про інформацію” персональні дані можна розглядати як об’єкт права власності.

Інформація вже давно визнається у всьому світі товаром і має певний економічний зміст. Це повною мірою стосується і персональних даних, економічний зміст яких виражається в тому, що зі становленням і функціонуванням ринку, який передбачає рух товарів, послуг і капіталів, виникає необхідність у русі персональних даних. Персональні дані вказують на споживача, і відповідно на сферу і обсяги товарів та послуг, якими він користується.

Але ж ринкові відносини передбачають не безоплатну передачу інформації як товару, а взаємовигідний економічний її обмін в умовах вільної конкуренції. Персональні дані – це інформація, що представляє певний економічний інтерес і може бути товаром незалежно від волі особи, якої вона торкається, наприклад, якщо в неї вкладена праця по накопиченню

відомостей у банках, базах даних чи картотеках. Разом із цим, персональні дані безпосередньо торкаються особистого життя людини. Так, в літературі особисте життя розглядається у матеріальному й інформаційному плані. В свою чергу інформаційний бік особистого життя складають відносини, які виникають між громадянами, суспільством і державою в зв'язку з недопустимістю розголошення без згоди громадянина даних (інформації) про його особу й особисте життя, а також збирання, збереження й використання інформації про його особисте життя⁴. Тому специфіка персональних даних передбачає необхідність встановлення законодавчих обмежень стосовно їх цивільного обороту.

Таким чином, проблема встановлення права власності на персональні дані повинна вирішуватися шляхом поєднання заходів захисту споживчої і мінової вартості персональних даних, а також захисту права людини на особисте життя та окремі його прояви. Зважаючи на те, що інтереси яких-небудь суб'єктів і конкретної фізичної особи можуть не збігатися, а відомості про неї можуть використовуватися для задоволення потреб економічної діяльності, персональні дані повинні бути забезпечені не тільки організаційними і технічними засобами захисту від несанкціонованого використання, але й одержати якісно новий, правовий засіб захисту – закріплення в законодавстві в якості об'єкта права власності.

Проаналізувавши ст. 38 Закону “Про інформацію” можна встановити, що власником інформації визнається особа, яка створила (на кошти якої було створено) або іншим законним способом придбала цю інформацію. Але така норма не може застосовуватися щодо персональних даних, оскільки виходячи зі змісту зазначеної норми власником персональних даних може бути кожна фізична чи юридична особа, яка на законних підставах дізналась про персональні дані фізичної особи, наприклад, відповідно до ч. 5 ст. 23 Закону “Про інформацію” зібрала ці дані за попередньої згоди особи, якої вони торкаються. В такому випадку власник персональних даних наділявся б правом здійснювати будь-які законні дії щодо об'єктів своєї власності (ч.3 ст. 38), в тому числі продавати, безоплатно передавати і т.п., а це було б прямим порушенням природного права людини на особисте життя.

З метою усунення даного протиріччя в літературі висловлюється пропозиція надати персональним даним статус об'єкта права власності відповідної фізичної особи⁵. Автори вказують, що таке бачення даної проблеми надає з однієї сторони додатковий захист для права фізичної особи на особисте життя, а з іншої створює можливість введення при певних визначених законом умовах інформації про фізичну особу в товарно-грошовий оборот. Зазначається, що захист персональних даних може і повинен вже бути забезпечений заходами, які засновані на принципах регулювання відносин власності на майно, річ, шляхом створення особливого інституту права власності людини на свої персональні дані⁶.

Такий погляд на регулювання відносин власності на персональні дані знайшов своє відображення в проекті закону “Про захист персональних даних”. У структуру проекту цього закону його автори включили низку норм, спрямованих на врегулювання відносин власності фізичної особи на свої персональні дані. Так, пропонується, що:

- право власності на персональні дані є абсолютним, невід'ємним, недоторканим і невідчужуваним;
- право власності на персональні дані має кожна дієздатна фізична особа;
- право власності на персональні дані недієздатної фізичної особи та неповнолітньої особи має їх уповноважений представник;
- кожна фізична особа має право ознайомитися зі своїми персональними даними, що обробляються, чи доручити це іншим суб'єктам за умов, що відомості про фізичну особу не є державною або іншою захищеною законом таємницею;

Право власності та інші речеві права

- право власності на персональні дані охороняється Законом⁷.

Погоджуючись в цілому з вищевказаною позицією ми хотіли б викласти своє бачення правового регулювання відносин власності щодо персональних даних.

Розробники вищезазначеного проекту закону пропонують наділити абсолютним і повним правом власності на персональні дані фізичних осіб їх носіїв, тобто тих осіб, яких вони торкаються. Відповідно лише ці особи наділяються всією сукупністю правомочностей права власності, тобто володіти, користуватись і розпоряджатись своїми персональними даними. Але таке положення ускладнювало б діяльність суб'єктів, які здійснюють збирання, обробку та зберігання персональних даних фізичних осіб, наприклад, рекламних фірм, фірм, діяльність яких пов'язана з використанням комп'ютерної мережі Internet та ін. Тому ми пропонуємо наділити фізичну особу-носія персональних даних лише первісним правом власності на свої персональні дані. Це право є непорушним і невідчужуваним, але ж персональні дані можуть бути за бажанням особи повідомлені стороннім фізичним чи юридичним особам, які в такому випадку, за нашою думкою, повинні набувати також права власності на ці персональні дані, точніше на їх накопичення, банки, бази таких даних. Дане право власності по відношенню до права власності на персональні дані їх носіїв буде вторинним.

Але з метою захисту прав первісних власників, вторинне право власності на персональні дані має бути обмеженим, неповним, для чого в законодавстві необхідно встановити ряд обмежень стосовно використання і розпорядження такою власністю.

Основні обмеження права власності сторонніх осіб на персональні дані визначені в міжнародно-правових актах, і, зокрема, в Конвенції про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру (ETS 108), яку 28 січня 1981 року прийняла Рада Європи.

Виходячи зі змісту даного правового акту основним обмеженням права власності є те, що персональні дані можуть зберігатися для визначених і законних цілей та не використовуватися у спосіб, несумісний з цими цілями. Тому при формуванні бази персональних даних, збиранні відомостей особистого характеру, майбутній власник чи вповноважена ним особа повинні повідомляти осіб, персональні дані яких вони збирають, про мету створення такої бази даних та отримати їх згоду на включення їх персональних даних до цієї бази. Така згода може не вимагатися лише у виняткових випадках, передбачених законом і пов'язаних з діяльністю державного апарату. При використанні таких даних власник не може виходити за межі тих цілей, що він ставив перед собою, починаючи формування бази персональних даних. Порушення вказаних обмежень повинно бути приводом до застосування до порушника правових санкцій, і до примусового позбавлення власності, тобто знищення бази персональних даних.

Таким чином, одним із напрямків забезпечення захищеності персональних даних є правове врегулювання на вищезазначених позиціях відносин власності на персональні дані. В такому випадку будуть забезпечені право на особисте життя людини і інтереси осіб, які здійснюють інформаційну діяльність із персональними даними, а також створено додаткові дієві засоби захисту персональних даних.

¹ Компьютерра. - 2001. - №7.- С. 5.

² Юридическая практика. - 2001.- № 49 (207).- С. 1, 12, 14.

³ Цивільне право. - К.:Венурі, 1997. - Ч. 1. - С. 243.

⁴ Штефан М.Й. Цивільний процес. - К., 1997. - С. 44 - 45.

⁵ Баранов А.А., Брыжко В.М., Базанов Ю.К. Права человека и защита персональных данных. - К., 2000. - С.171.

⁶ Там само. С. 172.

⁷ Там само. С. 221 - 222.